

DJECA I MEDIJI

*Mr Helena Krnetić¹⁰⁸, doktorand
Univerzitet u Banjoj Luci
Fakultet političkih nauka
Studijski program Doktorski studij društvenih nauka*

Apstrakt: U ovom radu ćemo vidjeti na koji način su definisana zakonska rješenja unutar BiH i Republike Srpske da bi se zaštitio najbolji interes djeteta. Društvo, u cjelini, je shvatilo da postoji opravdana potreba da se na sistemski način ovom tematikom bavi. Razvoj društva i informaciono - tehnoloških sistema je odigrao ulogu u stvaranju nove medijske paradigme gdje su djeca najranjivija grupa. U drugom dijelu ćemo se osvrnuti na potencijalne izazove na koje je potrebno odgovoriti sa pravom mjerom i na ulogu različitih faktora u društvu, sa naročitim akcentom na ulogu roditelja.

Ključne riječi: medji, djeca, institucije, interes djeteta

Uvod

Razvoj društva je sa sobom donio i razvoj komunikacijskih sistema. Internet je olakšao prenos podataka, pristupačnija je literatura za sticanje novih znanja. Nastao je šezdesetih godina prošlog vijeka, kao projekat američkog ministarstva odbrane, a u cilju prenošenja vojnih informacija (Vasić, 2010:1). Prema podacima sajta Internet world statistics od ukupno 7,634,758,428 svjetske populacije internet koristi 4,208,571,287 stanovnika, a to je oko 55,1%. Prenos informacija i znanja nikad nije bio jednostavniji, jednim klikom miša datoteke se mogu prebaciti sa jednog kraja planete na drugi, svijet je umrežen. McLuhan navodi za ovakvu postavku svijeta da je u pitanju „globalno selo“ (McLuhan, 1995.). Mnogo je dobrobiti doneseno ovim vidom umrežavanja, ali su prisutne i razne opasnosti.

U ovom radu ćemo se osvrnuti na najosjetljiviju grupu u medijskom prostoru, a to su djeca. Postignuti su različiti mehanizmi i rješenja prema kojima je moguće definisati ovo pitanje. Kao jedan način zaštite prava djeteta na svjetskom nivou donesena je *Konvencija o pravima djeteta* (Konvencija o pravima djeteta, 1989), a usvojena je od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, 20. novembra 1989. godine. U navedenoj Konvenciji u prvom članu se kaže: „Države-potpisnice će poštovati i garantovati prava izložena u ovoj Konvenciji svakom djetetu u svojoj jurisdikciji, bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira kojoj rasi, boji, polu, jeziku, religiji, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom porijeklu, bez obzira na imovinsko stanje, onesposobljenosti, rođenje ili drugi status kome dijete, njegovi roditelji ili zakonski staratelji pripadaju“ (Ibid.). Potpisom ove Konvencije države su se obavezale da poštuju sve odredbe. Dalje u tekstu su navedeni svi mogući mehanizmi zaštite interesa djeteta. Između ostalog, navodi se da dijete ima pravo na pristup informacijama, to je navedeno u članu 17. Ovaj član glasi: „Države-potpisnice priznaju značajnu funkciju masovnih medija i garantovaće djetetu pristup informacijama i materijalima iz različitih domaćih i međunarodnih izvora, naročito onih koji imaju za cilj unaprjeđenje djetetove društvene, duhovne i moralne dobrobiti i fizičkog i mentalnog zdravlja.“ (Ibid.). Iz ovog člana se vidi da je sve usmjereno na najbolji interes djeteta, omogućava se pristup svim informacijama, a krajnji cilj je da se omoguće predispozicije za razvijanje zdrave individue, koja je u mogućnosti da opaža svijet oko sebe.

---

¹⁰⁸ helena.krnetic@yahoo.com

Normativni okvir za plasiranje medijskog sadržaja

Problematika kojoj se treba posvetiti jeste kakav sadržaj se plasira na raznim platformama, odnosno da li je na pravi način označen za različite uzraste. Na nivou BiH ne postoji jedinstven sistem označavanja ove vrste sadržaja, postoji preporuka u vidu *Kodeksa o emitovanju radio televizijskog programa*. Ovdje je definisano da se djeca moraju zaštititi od neprikladnog televizijskog sadržaja, a da je to moguće učiniti rasporedom televizijskog programa (*Kodeks o emitovanju radio televizijskog programa*, 2007). Preporuka je da svi sadržaji, koji bi mogli imati negativan uticaj na fizički, moralni ili psihički razvoj djeteta budu emitovani u periodu između 24.00 i 06.00 sati (*Ibid.*).

Dalje, na nivou Bosne i Hercegovine postoji Vijeće za štampu, a imaju *Kodeks* koji je „izveden iz postojećih evropskih standarda novinarske prakse” (*Kodeks za štampu i online medije BiH*, 2019). Ovim *Kodeksom za štampu i online medije BiH* je definisan način na koji bi se trebali ponašati medijski djelatnici, u smislu poštovanja novinarskih postulata i držanja visokog standarda u ovoj branši. Potpisnici ovog dokumenta većinom sva udruženja novinara iz Bosne i Hercegovine, uključujući Nezavisno udruženje novinara Republike Srpske i Udruženje novinara Republike Srpske. I u ovom Kodeksu posebno mjesto i posebna pažnja se pridaje zaštiti maloljetnika. Navodi se da „u tretiranju djece i maloljetnika novinari su dužni krajnje obzirivo postupati, poštujući dobre običaje i Konvenciju o pravima djeteta, polazeći od interesa djeteta” (*Kodeks za štampu i online medije BiH*, 2019).

U Ustavu Republike Srpske u članu 36. se navodi da „porodica, majka i dijete imaju posebnu zaštitu” (*Ustav Republike Srpske*). Republika Srpska je donijela i *Zakon o ombudsmanu* 2008. godine. U zakonu se navodi da “Ombudsman za djecu kao nezavisna institucija koja štiti, prati i promovira prava djeteta” (*Službeni glasnik Republike Srpske*, 103/08). Ovaj okvir koji je postavljen je omogućio da se kontinuirano prati poštovanje prava djeteta, analizira trenutno stanje i pronalaze moguća bolja rješenja. Zakonom su definisane i nadležnosti Ombudsmana. Jasna i evidentna je namjera da se zaštite pravo i integritet djeteta, jer je to polazna osnova da se razvije u zdravog pojedinca.

U prethodno navedenim ustavima, zakonima, kodeksima evidentno je da se sistemski radi na zaštiti djeteta, kako u društvu, od različitih negativnih stvari, tako i u medijima. Mediji svakako imaju uticaj na pojedince, kako na odrasle formirane ličnosti, tako i na djecu. Na državi, medijskim djelatnicima je značajan fokus, jer samo kontinuiranim, predanim radom za najbolji interes djeteta je moguće postići neki rezultat. Definisane adekvatnih zakonskih rješenja ima veliku ulogu i okvir u kojem se treba kretati. Mediji mogu da ostvare pozitivan i negativan uticaj. Svakako se nastoji da se smanji potencijalni negativni uticaj na najugroženiju grupu u društvu. Pored navedenih faktora, koji su značajni za zaštitu interesa djeteta, najznačajniju ulogu imaju roditelji. Razvoj novih komunikacionih tehnologija dovodi do velike potrebe za medijskom pismenošću društva. Medijska pismenost u najopštijem značenju predstavlja „sposobnost pristupa, analize, vrednovanja i odašiljanja poruka posredstvom medija” (*Rotar*, 2005:10). Medijski pismen roditelj može da na adekvatan način opaža svijet oko sebe i zaštititi svoje dijete od medijski neprimjerenih sadržaja. Danas su svi izloženi uticaju medija, jer su mediji sveprisutni. Ova pojava se može definisati kao „nova medijska paradigma: od medijacije do medijacije društvenog komuniciranja” (*Bogdanić*, 2013:11). Autor u ovom radu navodi da „mediji nisu više samo sredstvo društvene interakcije, nego mjesto društvene interakcije” (*Bogdanić*, 2013:11). Prema ovom shvatanju mediji su mjesto gdje se dešava društveni život. Od medija kao pukog prenosioca informacija, uzeli su značajnu ulogu u društvenom životu. I tu se nameće potreba za sve većom edukacijom u oblasti medija. Mataušić u uvodu svoga rada navodi „Mediji su svakodnevno prihvaćeni kao gosti u mnogim domovima te utiču na život porodica, kako samom svojom prisutnošću, tako i sadržajima što ih nude članovima porodica. S porastom i raznovrsnošću medijske ponude povećavaju se uticaji na porodicu i pozitivni i negativni” (*Mataušić*, 2005: 240).

Regulatorna agencija komunikacija je preuzela inicijativu da se razgovara o ovom problemu. Konferencija pod nazivom „Zaštita djece od neprimjerenih televizijskih sadržaja” je održana pod pokroviteljstvom Regulatorne agencija za komunikacije, UNICEF-a i Save the Children Norway, a održana je u sedmici kad je obilježeno 20. godišnjica Konvencije o pravima djeteta (Regulatorna agencija komunikacija, Izvještaj). Navodi se da je glavni cilj konferencije bio da se pokrene rasprava o ovom

pitanju, da se stavi naglasak na ulogu roditelja i da se pokrene rasprava o zaštiti djece u medijskom okruženju. Radio – televizija Republike Srpske je 2018. godine održala okrugli sto na temu „Djeca u medijima“. U ovoj panel diskusiji su učestvovali mnogi stručnjaci koji se bave ovom tematikom. Organizatori su naveli da je ovakav vid stručne rasprave veoma značajan i višestruko koristan „radi otvaranja diskusije i davanja podrške stručne javnosti medijskim radnicima, kako bi se ostvario najbolji interes djeteta u društvu“ (RTRS – Okrugli sto „Djeca u medijima“, 2018). Zemlje regiona aktivno učestvuju u kampanjama za promovisanje medijske pismenosti, koje su podržane od starane nadležnih institucija. U Srbiji i Hrvatskoj postoje portali, a predstavljaju sastavni dio projekta, koji se bavi medijskom pismenošću. Značajno je da se ove teme obrađuju u javnosti, jer je to prvi korak za stvaranje povoljnog ambijenta za razvoj medijske pismenosti.

Djeca i medijski sadržaji

U ovom radu jeste fokus na najosjetljiviju grupu tako da ćemo se sad nakratko osvrnuti na pozitivne i negativne uticaje medija na djecu. Dominantno je ustaljeno mišljenje na našim prostorima da internet i mediji imaju samo negativne posljedice. Istini za volju, postoje velike opasnosti i izazove, ali ukoliko postoji prava mjera to se može amortizovati. Najznačajniji faktor jeste medijska pismenost roditelja, da bi na pravi način mogli da zaštite svoju djecu. Pažljivo usmjeravanje djece pri korišćenju novih tehnologija može da donese mnoge dobrobite. Internet se može koristiti za učenje, sticanje novih vještina. Televizijski kanali u svojoj ponudi imaju i različite dokumentarne sadržaje koji su prilagođeni djeci različitih uzrasta, prisutni su i interaktivne radionice za lakše učenje i savladavanje stranih jezika. Pravilno i umjereno korišćenje novih tehnologija može biti jako korisno.

Pod pokroviteljstvom Ombudsmana za djecu Republike Srpske i Agencije za informaciono društvo Republike Srpske urađeno je istraživanje na temu „Djeca i internet“ (Tapavički Duronjić, Pribišev Beleslin, 2011), a pripremale su ga dr Tatjana Tapavički Duronjić i dr Tamara Pribišev Beselin. U ovoj prezentaciji je obrađena tema navike djece na internetu. Različite su navike upotrebe interneta kod djece, tu su: „komunikacija, zabava, učenje, čatovanje, blog, elektronska pošta, društvene mreže, kompjuterske igre i pretraživanje na internetu“ (Ibid.). Prema navedenim informacijama, koje su preuzete sa Grunwald Associates djeca internet koriste u najvećoj mjeri od kuće, čak u 70% slučajeva. Zatim, u školi ga koriste 56%, kod prijatelja i rodbine 9%, a u biblioteci 6%. Navedeni podaci nam daju dobar input, internet se najviše koristi u kući, što znači da roditelji mogu u značajnoj mjeri da utiču na način korištenja „globalne mreže“. U istoj ovoj prezentaciji su navedeni i podaci koliko vremena djeca provedu u aktivnostima za zabavu (originalni izvor istraživanja je Kaiser Family Foundation): socijalne mreže uzimaju 25% vremena, igranje igrica 19%, video sajтови 16%, ostalo 5%, fotografije 5%, email 6%, čatovanje 13%, drugi sajтови 12% (Ibid.). U navedenom istraživanju se kaže da je 42% djece, a bili su učesnici u istraživanju, jesu uznemiravani onlajn. Daljim istraživanjima se došlo do podatka da čak 58% djece ne obavijesti roditelje da se dogodio neki vid uznemiravanja (Ibid.). Po ovoj studiji uznemiravani su meglom u 23% slučajeva, 35% četom i 41 mobilnim telefonom (Ibid.). Takođe, navodi se i problem vršnjačkog nasilja na internetu ili sajberbuling. Nasilje putem interneta je sve prisutnije, a pod terminom „sajberbuling“ se podrazumijeva „situacije kada je dijete izloženo napadu drugog djeteta, grupe djece ili odrasle osobe“ (Ombudsman za djecu Republike Srpske, 2010). Oblici koji su identifikovani kao vršnjačko nasilje na internet su: „vrijeđanje, uznemiravanje, slanje prijetećih i uvredljivih poruka, lažno predstavljanje, podsticanje na mržnju i nasilje i sl, a žrtvu navodi na iznošenje ličnih podataka, otkrivanje porodičnih prilika, pristupanje raznim grupama čiji ciljevi mogu biti opasni po dijete i sl. Ono što ga razlikuje od drugih vrsta nasilja je činjenica da djeca istom mogu biti izložena i tamo gdje su do sada bili potpuno sigurni i da to nasilje, za razliku od drugih, može trajati 24 sata svakog dana u nedelji“ (Ombudsman za djecu Republike Srpske, 2010). Edukacija roditelja je potrebna da se djeca zaštite od vršnjačkog nasilja na internetu. Poznata nam je činjenica da su se ovim problemom počele baviti i osnovne škole u Republici Srpskoj, na način da se organizuju tematska predavanja o manama i prednostima boravka djece na internetu. Ova inicijativa se pokazala kao jako korisna, jer je pokrenula raspravu o ovoj značajnoj temi. Ovakav vid edukacije za

roditelje se pokazao korisnim jer roditelji imaju dijametralno suprotne stavove i u nekim slučajevima nedovoljno informacija o ovoj tematici. Sa jedne strane neki od roditelja u potpunosti zagovaraju pristup da se djeci ne ograničava vrijeme i sadržaj na internetu, ni u kom smislu, sa druge strane neki od roditelja koji su se javili da diskutuju o temi su rekli da djeci apsolutno zabranjuju pristup svim uređajima i internetu. Suština je u tome da se nađe prava mjera korišćenja. Ukoliko dijete konstantno boravi na internetu, bez nadzora odraslih, može se uvući u raznorazne opasnosti. Prema podacima istraživanja (Tapavički Duronjić, Pribišev Beleslin, 2011) postoji oko 100 miliona pedofilskih stranica. U medijima se često može pročitati naslov da je razotkrivena neka grupa ovakvih predatora. Pored ovakvih grupa, skoro se u javnosti pojavila informacija o jako opasnoj igrici „Plavi kit“. Ova igrica je namijenjena djeci, a njezin tvorac kaže da je dizajnirana da se svijet očisti od „biološkog otpada“. Mediji navode da „igra Plavi kit uključuje ispiranje mozga psihološki labilnim tinejdžerima i u periodu od 50 dana ih nagovara da izvršavaju raznorazne zadatke, poput gledanja horor filmova, buđenja u sitne sate, samopovređivanja, a sve završava samoubistvom“ (Šokantan portret mladog psihopata, tvorca igre „Plavi kit“: Postoje ljudi i postoji biološki otpad. Ja sam odlučio očistiti društvo od takvih, 2017). Igrica je nastala 2013. godine, a tvorac je imao i asistente koji su mu pomagali da realizuje svoje ciljeve. Procjene su da se zbog ove opasne igrice ubilo oko 130 djece između 10 i 16 godina (Ibid.). Sve je otkriveno od strane djevojčice koja je došla do samog kraja igrice i odustala. Morala je da prođe kroz dugu psihološku terapiju da bi se vratila u normalan život. Ova opasna igra je otkrivena, nakon što je odnijela mnoge živote. Tvorac ove igre je uhapšen, ali i dalje postoje grupe koje su sličnog ili istog karaktera. Velika opasnost vrebala na internetu, bez obzira na želju roditelja da kontrolišu ovu sferu. Edukacija je osnov od kojeg se treba krenuti, kako djece, tako i roditelja.

Zaključna razmatranja

Tema koja se tiče novih načina komuniciranja i medijske pismenosti je sve prisutnija, a donijeli su značajnu promjenu u društveni život. Internet, njegova rasprostranjena upotreba, dovela je do stvaranja „globalnog sela“. Umreženi svijet je napravio situaciju gdje je sve dostupno svima. Razvoj informaciono – komunikacionih sistema svjedoči o napretku društva, ali nosi mnoge izazove. Do pravilnih smjernica moguće je doći upravo ako se ove teme stave na dnevni red u društvu, ukoliko postoje kvalitetne debate i smjernice od stručnjaka u ovoj oblasti. Problem zaštite najranjivije grupe u društvu, djece, ne samo u novim medijima, nego generalno po svim osnovama prepoznata je i od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija sa *Konvencijom o pravima djeteta*, koja je osnov za dalju zaštitu prava djeteta u svim aspektima. Postoji realna potreba da se djeca zaštite od nepodnobnih medijskih sadržaja. Veliki je broj aktera koji imaju uticaj na ovaj aspekt. Tu se naročito ističe država, kao glavni regulator; zatim, medijski radnici koji moraju biti svjesni svoje odgovorne uloge u društvu; i roditelji – koji imaju najznačajniju ulogu u odgoju djece. Država je usvojila određene mehanizme, kojima može da zaštiti interes djeteta. U Ustavu BiH (Aneks IV Dejtonskog mirovnog sporazuma) je ugrađena prethodno navedena Konvencija. Na nivou BiH postoji i Vijeće za štampu koje je donijelo Kodeks za štampu i online medije BiH, gdje se daju smjernice za poštovanje i zaštitu prava djeteta. U Republici Srpskoj je u Ustavu navedeno da „majka i dijete imaju posebnu zaštitu“, a ustanovljena je i institucija Ombudsmana Republike Srpske. Televizijske kuće treba na adekvatan način da plasiraju medijske sadržaje i da se ponašaju odgovorno. Opet, na roditeljima je najzahtjevniji i najodgovorniji zadatak. Jedino roditelj koji je svjestan prednosti i nedostataka medijskog društva može da odgaja dijete koje će moći da percipira u kakvom se okruženju nalazi.

LITERATURA

Bogdanić, A. (2013). *Nova medijska paradigma: Od medijacije do medijalizacije društvenog komuniciranja*. Banja Luka: Fakultet političkih nauka.

Vasić, M. (2010). Šta je to internet? Tehnološke osnove interneta – osnova za antropološka proučavanja. *Etnološko-antropološke sveske 16*, Pregledni članak UDK: 004.738.5 004.8

Vršnjačko nasilje u obrazovnom sistemu, Ombudsman za djecu Republike Srpske, 2010
[http://www.djeca.rs.ba/uploaded/NASILJE_WEB1%20\(1\).pdf](http://www.djeca.rs.ba/uploaded/NASILJE_WEB1%20(1).pdf)

Mataušić, J. M. (2005.) „Obitelj u globalnom selu“, *Diaconvensia XIII*, br 2., 239- 261. Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

McLuhan, Marshall (1995). *Rat i mir u svjetskom selu* (1995.),

Službeni glasnik Republike Srpske, 103/08

Zgrabljčić Rotar, N. (2005.). *Mediji – medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji*.

Zgrabljčić Rotar, N. (ur.) *Medijska pismenost i civilno društvo*, Sarajevo: Mediacentar

Internet izvori:

Izvještaj *Medijska pismenost i zaštita djece*, Regulatorna agencija komunikacija
<https://docs.rak.ba/documents/1ee9c161-5410-47b4-b118-8b0fe8da9bcf.pdf>, pristupljeno 08.02.2019. str. 5
Konvencija o pravima djeteta, 1989.
https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2013031807224360bos.pdf, pristupljeno 07.02.2019. godine

Kodeksa o emitovanju radio televizijskog programa, 2007
https://www.parlament.ba/data/dokumenti/presskutak/kodeks_o_emitiranju_radiotelevizijskog_programa_bs.pdf, pristupljeno 08.02.2019.

Kodeks za štampu i online medije BiH
https://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=218&Itemid=9, pristupljeno 11.02.2019. u 8,30

RTRS- Okrugli sto „Djeca u medijima“, 2018
<https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=286775>, pristupljeno 11.02.2019. godine

Šokantan portret mladog psihopata, tvorca igre „Plavi kit“: Postoje ljudi i postoji biološki otpad. Ja sam odlučio očistiti društvo od takvih, 2017
<https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/sokantan-portret-mladog-psihopata-tvorca-igre-plavi-kit-postoje-ljudi-i-postoji-bioloski-otpad-ja-sam-odlucio-ocistiti-drustvo-od-takvih/6037684/>, pristupljeno 13.02.2019.

Tapavički Duronjić T., Pribišev Beleslin, T. (2011.)
<http://www.djeca.rs.ba/uploaded/Internet%20i%20djeca.%203.pdf>, pristupljeno 12.02.2019.

Ustav Republike Srpske <http://www.djeca.rs.ba/uploaded/ustav%20rs.pdf>, pristupljeno 08.02.2019.godine

<https://www.internetworldstats.com/stats.htm>, pristupljeno 07.02.2019.

CHILDREN AND THE MEDIA

***Abstract:** In this paper, we will see how legal solutions are defined within BiH and the Republika Srpska to protect the best interests of the child. Society, in general, has realized that there is a justified need to deal with this topic in a systematic way. The development of society and information technology systems has played a role in creating a new media paradigm where children are the most vulnerable group. In the second part, we will look at the potential challenges that need to be addressed with the right measure, and the role of various factors in society, with particular emphasis on the role of parents.*

***Key words:** media, children, institutions, child interest*